

„Minden könyvnek sorsa van. A könyv sorsa az, ahogy kitalálják, ahogy megírják, ahogy megszületik, ahogy fizikai testet ölt; de a könyv sorsához tartozik az is, mintegy láthatatlanul, észrevétlenül, ahogy az olvasóhoz jut, s mindaz, ami közben történik, mire az olvasó a könyv végére ér.” Weiner Sennyey Tibor író-költő, a Drót internetes irodalmi folyóirat főszerkesztő-helyettese állítja ezt a *Hamvas Béla ezerarcú és egyszerű élete és műve* című vaskos esszégyűjteményében, egyébiránt kifejezetten lényeglátón. Azt, hogy a szóban forgó könyvére milyen fátum leselkedik, az esszé – amelyben a lelkesítő em-

Navarrai Mészáros Márton 31

NAGY LEVEGŐ

Gondolatok Weiner Sennyey

Tibor *Hamvas Béla ezerarcú és*

elegyszerű élete és műve

című esszékötetéről

lítést teszi a könyvszületés metodikájáról – megírása idején még nem tudhatta. A Hamvas Bélával foglalkozó személyes hangvételő dolgozatait közreadó könyve az Orpheusz kiadó gondozásában, puhatáblás kiadványként 2019 januárjában jelent meg, de úgy tűnik, nagy igény mutatkozott rá, mert viszonylag hamar elfogyott. A második kiadást, amelyet a Magyar PEN Club az Aranymadár Alapítvánnyal karöltve publikált, nagyjából száz, a szerző közösségi médiás felületén elhelyezett felhívásra érkezett előrendelés mozdította előre. (Weiner Sennyey tagja az írószövetségnek; az alapítvány a Drót működtetésével, valamint Békássy Ferenc és Weiner Sennyey műveinek kiadásával foglalkozik.)

Hamvas Bélának kultusza van, ma talán minden korábbinál jelentősebb. Az egyik kiadó Hamvasról összegyűjtött személyes emlékekből válogatott össze kötetet, a másik a legismertebb Hamvas-művek egyikének számító *Karnevál* világirodalmi előzményeit veszi számba, egy megint másik az említett mű hét kötetét pedig díszdobozos, védőfóliás kiadásban jelentette meg. Mindegyik a közelmúltban került a könyvesbolti és otthoni polcokra; emellett irdatlan mennyiségű színházi és felolvasóest, rövidfilm és dolgozat foglalkozik munkásságának bizonyos darabjaival; művei közül többnek megjelent világ- és kis nyelveken fordítása. Az, hogy a köz- vagy felsőoktatás csupán lábjegyzetként kezeli, mellékes ebből a szempontból. Második, javított és bővített kiadás, ez áll a *Hamvas Béla ezerarcú és egyszerű élete és műve* immáron keménytáblára simuló impresszumában, amely ugyancsak arra enged következtetni, egy nem teljesen piaci alapon működő közép-kelet-európai könyvszakmában tényleges kíváncsi mutatkozott az évvégi újranyomásra.

Nehéz – egyben közhely – úgy kezdeni recenziót Hamvas Béláról, hogy nem szólunk arról, milyen problematikus figuráról beszélünk: az életútja és életműve hemzseg az ellentmondásoktól. A személyesség hangján szólva elmondható, hogy e sorok írója számtalan magánbeszélgetést lefolytatott a Hamvas-jelenségről az irodalommal foglalkozó barátaival, ismerőseivel. A megosztottságot jól tükrözhetik a példák, amelyek közül csak azokat adom közre, amelyek nem a teljes értetlenség hangján nyilvánultak meg. Lator László költőhöz nem áll közel Hamvas, elsősorban az „irracionális létfilozófiája” miatt. Nem íróként, inkább gondolkodóként tekint rá: szerinte az Hamvas egyetlen érdeme, hogy Weöres Sándor *A teljesség felé* című művéhez ő szolgáltatta az elméleti alapot. Ferdinandy György író érintőlegesen került kapcsolatba az életművel, szerinte a *Karnevál* az érvek és ellenérvek regénye, amelyből bírálatot és dicséretet is meríthet az, aki a szerzővel foglalkozik. Fenyvesi Félix Lajos irodalomtörténész szerint Hamvas a múlt század egyik legnagyobb gondolkodója volt (a kötet szerzője meglehetősen szófukar Fenyvesi nevének említésével), mellesleg ő készítette az egyik utolsó és legjobb interjút Kemény Katalinnal, Hamvas özvegyével. Az irodalomszakos egyetemi hallgatók többsége mély elutasítással viseltetik Hamvas iránt, a nem értő olvasók sztárjának tartják, aki szinte kizárólag „ezoterikussága” miatt népszerű. Megemlítendő, e sorok papírra vetője készített már olyan elismert színésznővel interjút, aki kívülről fújja a Hamvas-összes legfontosabb tanításait, az unokatestvére által megálmodott és működtetett „borszínházban” pedig *A bor filozófiája* című – sommelier körökben, borszakmai fellengzései miatt gyakran megosztó – írása vonatkozó passzusaiból olvasnak fel a meghívott színművészek. Ez a nagyon fura, indokaiban egészen meglepő jelenség/mítosz szépen involválódik a szóban forgó esszégyűjteményben, de ha valaki végigveszi az egész kötetet, jól láthatja, hogy kialakulásának feltételeire, továbbélésének körülményeire Weiner Sennyeynek sincsen biztos alapokon nyugvó válasza. Ha valami, hát az biztosan kiviláglik a szövegekből, hogy Hamvast lehet jobb- és baloldalinak, apolitikus és politikus alkatnak, antiszemitának és nacionalistának, háborúpártinak és háborúellenesnek, a nők barátjának és hímsovinisztának beállítani – igaz, sok értelme nincsen, mert a jelzők mindegyike könnyen visszájára fordítható, mint egy kifordítható tavaszi kabát. A kötetbe foglalt huszonhat esszé szerzőjét sem kizárólag az írott életmű hevíti, sok fejezetben inkább az egyedi felé mozdul el.

Weiner Sennyey csak részben beszéli ki Hamvas magánéletét és általában nem úgy ragadja meg a megragadhatót, ahogyan felkínálja magát a tudat előtt. Erre a tisztánlátási igényre egészen találó példa az a néhány fejezet, amelyben alanya Kerényi Károly ókortörténésszel ápolt szoros baráti kötelékeiről ír. Hamvas az *Álarc és koszorú* és *A magyar Hüperion* szöveghelyeiben

megnyilvánuló „vallomása” a homoszexualitás felől is olvashatónak mutatkozik, Kerényi *Lesbosi utazás* című munkája is sok kényes témát dobhat fel. Weiner Sennyei az értelmezési horizont megvilágításával tisztázza a polémiát: „A lényeg most azonban az, hogy Hamvas – bár szerelmi hasonlatokat és könnyen félreérthető szavakat használt ebben az írásában, amit nem véletlenül nem publikált – határozottan egy nagy barátságra gondolt, s a barátság eszményét élte és írta meg, annak csaldódásával és kudarcával, sőt ebből fakadó sértettségével együtt.”

A szerző tisztában van azzal, hogy sok téma bevezetésekor „nagy levegőt” kell vennie a közönségnek, különösen az irodalomtörténeti felvértezéssel bírónak. Nem véletlenül: merész dolog a marketingszakember és író Nyáry Krisztián irodalmi pletykákra kiélezett ismeretterjesztő tevékenységének dicséretével kiállni az irodalmi nyilvánosság elé, de ugyanilyen határfeszítő lehet számtalan anekdota kötetbe emelése. (Az irodalomoktatás kritikája a *Hamvas és a nők* című egységben olvasható.) *Hamvas és a zsidóság, avagy kísérlet egy érzékeny kérdés megválaszolására*, ezt a címet viseli az egyik esszé, amely már címében is jelzi, hogy a téma elgondolása pusztán kísérletként funkcionálhat (az esszét, mint műfajt, ugyancsak nyugodt szívvel értelmezhetjük kísérletnek), hiszen sem a filozófia (Lukács György), sem az irodalom (Horváth Róbert) mércéje nem lehet elegendő egy sajátosság bemutatására, amely az esszéíró vélekedése szerint Hamvas számára nem bizonyult következetesnek. Amúgy Weiner Sennyei munkájának gyenge pontja éppen az az érvrendszer, amely habár szinte mindvégig tényekből építkezik és jobbára teljesen logikus, de sok esetben elnagyoltnak, illuzórikusnak hat.

A kötet tartalmi ívét részben csorbítják az elkalandozások („Fontos megjegyeznünk, bár témánktól messzire vezet, hogy ilyen én-oldószerként találkozhatunk a mákból és más gyógynövényekből készült fájdalomcsillapítókkal, a gombákból, kaktuszokból és liánokból készült hallucinogénnel, vagy a kenderből készült legkülönfélébb szerekkel, melyekből bizonyos olajokat az utóbbi években újra sikeresen alkalmaznak a gyógyászatban is...”), amelyekből szép számmal akad, de a pontatlanság (Roger Scruton filozófus borról szóló értekezéséről úgy ír, hogy címet nem említ; arról, hogy Hamvas világháborús katonatisztként a zsidó munkaszolgálatosokat valóban hazaengedte-e, nincsen megerősítő ismeret, csupán azt tudjuk, hogy *valószínűleg* Kemény Katalin, az özvegy állította ezt Dúl Antalnak, meg az, hogy *több életrajzíró* tudni véli, hogy így történt) sem könnyít a befogadóra váró feladaton. Ahogyan a Hamvas iránti tisztelettel átítatott hangnem sem mindig szerethető és eredményes – a csupán odavetett dicséretkező és bírálatokhoz („Hamvas legnagyobb erénye egyben

legnagyobb hibája is: mégpedig az, hogy nagyon jó író”; a *Karnevál* sorait róva a „magyar irodalom legnagyobb erejű könyvét olvassuk”) nem mindig társul megfelelő indoklás. A lelkesedés és lazaság a nyelvezetben is megnyilvánul, mert például a „nem ette ilyen forrón a kását” és a „tutifrankó”
34 nem feltétlenül méltó sem szerzőhöz, sem olvasóhoz, a Hamvas-emlékezettől pedig kifejezetten elüt. (A különösen a kötet második felétől egyre sűrűbben jelentkező bosszantó sajtóhibákra, tördelési malőrökre vagy az esszék eredeti közlésének, tartalmuk elhangzásának körülményeire való tekintettel feleslegesen említendő tartalmi ismétlésekre nem éri meg időt vesztegetni.)

Weiner Sennyey üdvözlendő szándékára, hogy pályatársa, Tóth Judit mellett ő is vastagon aláhúzza Hamvas hatását Weöres több kötetére (*A teljesség felé; Elysium; A fogak tornáca*) és néhány könyvalakban és folyóiratban meg nem jelent versére (*Elhagyott versek*), nekünk is kötelességünk figyelni. Akár úgy is mondhatjuk, hogy a kötet legnagyobb érdeme a mester-tanítvány kapcsolat körüljárása, amely Weöres utolsó, mindezidáig elkallódottnak vélt levelének közreadásával teljeseedik ki, s amely olvasmányossága miatt olyan mellékvágányokra is jogosan elkalandozhat, mint amilyen Weöres Sándor és Károlyi Amy római tartózkodása. A szöveg ugyancsak erős tétele a Hamvas-barátságok árnyalása, viszont találni nem hibátlan példákat ebben a szekcióban. (A Szepes Máriaival ápoltt intenzív kapcsolat bemutatásában az jelenti a nóvumot, hogy *Halál nincsen!* címmel, az Irodalmi Jelen folyóirat 2017. októberi lapszámába publikált Szepes-interjú egyik készítője maga a kötet szerzője volt, a csüggedésért viszont az ezoterikus okfejtés túltengése felelős. Az ilyen egyenetlen színvonalú és változó érdeklődésre számot tartó esszék ritkaságszámba mennek, a szövegek műfaji jellemzőjükből fakadó rendezetlenségükben többnyire koherensek és olvasmányosak.)

A kötet befejezése után fizikai képtelenség úgy érezni, hogy nem éri meg Hamvas Bélával foglalkozni. Weiner Sennyey Tibor személyes érintettségét nem lehet ebből a szövegből elvonni (eredménye néhány elveszett rádiófelvétel és kézirat felkutatásának kísérlete, a szentendrei élet rekonstruálása is), de ez azt is jelenti, hogy van – nem is kevés – mondanivalója a témáról. Ami legalább ilyen fontos: nem győzi nyomatékosítani, hogy az általa kínált olvasási-értelmezési stratégia csupán egy a sok közül. Hamvas példáját megfogadva azt közvetíti, hogy gondolkozni csak szabadon éri meg. (*Magyar PEN Club, Bp., 2019*)